

Coses d'ornitologia

Traduïnt una mica (II) Parlem de capsigranys

Jesús R. Jurado

Són un grup de passeriformes, els capsigranys, ben coneguts a la pagesia i entre els ornitòlegs de les Illes. La Ciència ha fet amb ells la família dels Lànids que compta amb més de setanta espècies vivents, agrupades en una dotzena de gèneres que s'estenen per vastes regions de l'Antic Continent fins a Nova Guinea, amb excepció feta d'Austràlia i Madagascar. Els capsigranys tenen el seu origen ben probablement a la regió paleàrtica i les primeres restes fòssils conegudes daten del Miocè inferior, amb més de vint milions d'anys de edat.

A Europa són presents, després dels darrers canvis en la

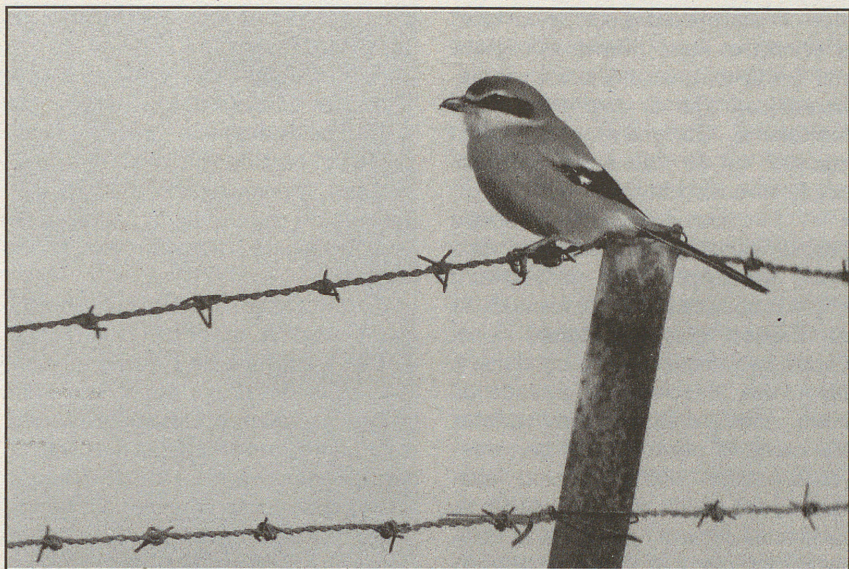
Sistemàtica, set espècies i totes elles, en diferents graus, són observables al nostre arxipèlag. Tres d'elles són considerades com a Rareses a nivell de les Illes i dues més també són rareses a nivell de tot l'Estat.

Parlem ara dels noms llatins amb els que la Ciència els coneix i els classifica. Tant la família -*Laniidae*-, com el gènere present entre nosaltres -*Lanius*-, provenen de la paraula llatina *lanarius* -ben igual que amb el *Falco lanarius*-, que vol dir "carnisser", i així mateix del derivat *lania-tus*, en el sentit d'esquinçar, estripar o escorxar. Tots coneixem l'agressivitat i valentia dels capsigranys tant a l'hora de caçar com de defensar la seva niera o el seu territori i com solem fer molt sovint, aviat els adjudiquem un paper de "dolent de la pel·lícula": el nom del gènere a la nostra llengua hauria de ser doncs "el carnisser estripador" o alguna moneria semblant.

Anem ara amb les espècies. No vos fixeu amb l'ordre, si entre els autors de solvència, no n'hi ha dos que els ordenin igual, què no he de fer jo!. Començarem per *Lanius collurio*, que és un migrant rar a totes les Illes, considerat com a Raresa local. És conegut entre nosaltres com a Escorxador (cat.), Capsot d'esquena roja (val.) i Capsigrany roig (nom menorquí que volem adop-

Lanius collurio

Lanius meridionalis. Foto: C. Artigues

tar per tot l'arxipèlag). En la Sistemàtica, la paraula emprada per denominar l'espècie és la llatinització del vocable grec *kollurion* que fou un nom emprat per n'Aristòtil i altres autors per referir-se a un aucell de presa, -o carnisser?-, del tamany d'un tord. Sovint s'ha especulat si els autors clàssics es referien a qualche capserigany.

Ve després *L. minor* que a l'arxipèlag nostre només s'ha presentat a Mallorca i com a accidental i també és una Raresa local. Els catalans li diuen Trenca i els valencians Capsot menut. Entre nosaltres totes les espècies eren capsigranys i pel que fa a aquesta, el seu nom científic no deixa volta de fulla: en llatí, *minor* és "menut".

Vendria ara *L. excubitor* que segons el seu estatus, a l'arxipèlag és

considerat un hivernant i migrant rar a totes les illes essent també una Raresa local. A la resta dels Països Catalans el coneixen com a Botxí (fa poc l'espècie ha estat desdoblada i se l'ha afegit "septentrional"). Aquí se l'ha vist tan poc que per anomenar-lo ens anem decantant per dir-li com al País Valencià i Catalunya. El nom de l'espècie, *excubitor*, és una paraula llatina que vol dir vigilant o sentinella i n'hi ha que diuen que és perquè a l'edat mitjana, aquest aucell era emprat per fer de guaita pels falconers quan anaven a capturar rapinyaires; altres diuen però que és perquè sovint es pot veure al botxí, immòbil al capcurucull d'un arbre o a qualsevol altre lloc alt i obert, a l'aguait d'un perill o d'una presa.

El *Lanius meridionalis* era fins fa poc una sub-espècie de l'ante-

rior i el mateix ens diu el seu estatus a les nostres illes: hivernant i migrant rar. De la mateixa manera l'anomenarem com fan al continent: Botxi meridional. Òbviament el seu nom científic vol dir "del sud", indicant-nos la seva distribució.

Lanius senator és el nostre "capserigany" per excel·lència, cria entre nosaltres essent un estival i migrant abundant a totes les illes. És el Capsot dels valencians i el Capserigany nostre i dels catalans. A més a les Illes rep una grapada de noms, molts d'ells simples variants del correcte però d'altres ben diferents: catxo, xueta, botxot, cuecuc... Pel que fa al nom científic de l'espècie, *senator*, es deu a la coloració del pili i el clatell d'aquests aucells, de tonalitats porpres que era el color d'una llista amb la que es

distingien les togues dels senadors a la Roma clàssica.

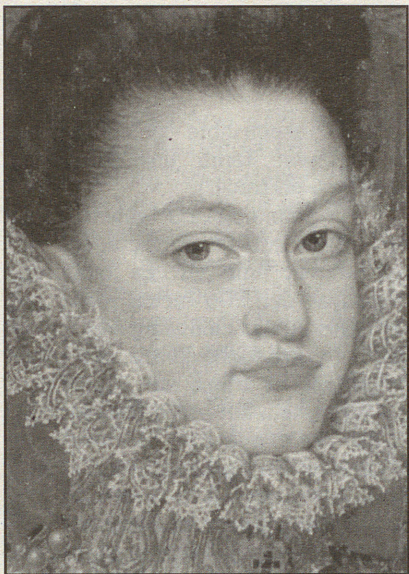
El sisè del nostres capsigrany és *Lanius nubicus*. Accidental a l'Arxipèlag amb una sola cita homologada al Port de Pollença i una altra pendent d'homologació d'una femella adulta capturada a Cabrera. És considerat una Raresa a nivell de tot l'estat

Li diem Capsigrany emmascarat com a la resta dels Països Catalans. El nom de l'espècie, *nubicus*, li ve donat per ser la regió de Núbia, al Sudan, precisament un dels seus quarters d'hivernada més importants i per provenir d'aquell país els exemplars que serviren per fer la primera descripció de l'aucell.

Arribem així al darrer capsigrany dels que habitualment es consideren europeus encara que hi ha un

Capsigrany (*Lanius senator*) jove. Foto: J.J. Bazán

La filla de Felip II, Isabel Clara Eugènia, governadora de Flandes, és una de les candidates de ser l'origen del color "isabelí", que dóna nom a *Lanius isabellinus*

parell d'espècies divagants que de tard en tard han estat citades a Europa. Aquest darrer capsigrany és *Lanius isabellinus* que només ha estat vist una vegada, aquest pic al Salobrar de Campos. En el cas de les dues espècies, les citacions de Mallorca són les úniques a tota l'àrea dels Països Catalans. També és una espècie considerada Raresa a nivell de tot l'estat. L'anomenem Capsigrany pàl·lid com li diuen també al continent. El nom emprat a la Sistemàtica per aquesta espècie, *isabellinus*, és la llatinització del nom d'un color, l'isabelí, que ve a ser una tonalitat una mica indefinida, pàl·lida, és un color groguenc, cremós, amb una patina molt tènue vermellosa... més o manco. Crec però, que val la pena conèixer com un color

tan macilent i malaltís arribà a assolir un bell nom de dona... i de reina.

Com sempre sol passar, hi ha dues situacions semblants però en llocs i èpoques diferents. El bessó és el mateix però canvien els protagonistes. La primera història explica l'origen del color isabelí a Flandes ben a l'inici del s. XVII. Allà, una nobilíssima dama -però tal vegada una mica bruta-, l'arxiduquessa d'Àustria Isabel Clara Eugènia, filla predilecta per cert d'en Felip II, rey de les Espanyes, que tenia al seu marit assetjant la ciutat d'Ostende, va prometre que si l'espós tornava sa i estalvi, no es canviaria de camisa o de brusa fins que donés fi el setge. Així mateix, l'esmentat setge d'Ostende durà tres anys. Imagineu el color de la camisa?!

L'altra explicació -com l'anterior, més o manco verídica-, es refereix a Sa Catòlica Majestat, Isabel de Castella. Aquesta reial senyora -mai va tenir fama de neta però-, va prometre també no canviar-se de camisa fins que no arrabassés Granada als sarraïns. La guerra de Granada començà l'any 1481 i acabà en 1492, una mica més d'una dècada duent la mateixa brusa!. Si es posava a favor del vent, no és d'estranyar que el pobre Boabdil i les seves hostes ho deixessin anar i no aturessin fins estar a l'altra banda de l'estret.

Aquestes contarelles poden explicar l'origen del color isabelí però es ben segur que el color de qualsevol de les dues camises devia ser bastant més fosc que el de *Lanius isabellinus*.